Verhalen binden

Jeanny Vreeswijk-Manusiwa

VERHALEN VERBINDEN

Of het nu lange verhalen zijn, kleine verhaaltjes of een gedeelde herinnering van een paar zinnen, ze geven ons een inkijkje in iemands leven. En ze houden ons een spiegel voor. Wat doet een gedeelde ervaring met ons? Wat heeft ervoor gezorgd dat iemand voor het eerst een herinnering met je deelt? Zal een luisterend oor voldoende zijn?

Luisteren naar verhalen maar ze ook zelf vertellen doen we eigenlijk dagelijks. Soms zonder er al te veel bij na te denken. Dat is maar goed ook, want de spontaanst vertelde gebeurtenissen zijn vaak het leukst. We kunnen elkaar door gedeelde verhalen beter leren kennen. We kunnen een reactie of houding misschien beter begrijpen, zonder dat daar woorden voor nodig zijn.

Juist dit laatste is zo belangrijk als we omgaan met mensen die niet meer zo goed kunnen vertellen. Niet zo goed meer duidelijk kunnen maken waar ze blij van worden, wat ze graag zouden willen. Omdat ze onze taal niet goed spreken, omdat ze ziek zijn of omdat ze het zich allemaal niet meer zo goed herinneren.

Overal worden verhalen gedeeld, opgehaald, vertaald, opgeschreven en dit alles om verschillende redenen. Bijvoorbeeld om vast te leggen wat we aan anderen door willen geven, om anderen beter te kunnen begrijpen. Maar ook om de ander die ons nodig heeft in zorg en ondersteuning, dat te bieden wat het fijnst voor die ander is.

Er voor de ander willen zijn, is een veel gehoorde zin tijdens de vele ontmoetingen die ik met vooral ouderen heb gehad. Op zoek zijn naar verbinding, gewoon van mens tot mens, zonder labels als professional, mantelzorger, vrijwilliger of iets anders. De ander zien vanuit het hart.
Zou dat niet leiden tot verbinding, ongeacht de plek waar je wieg heeft gestaan?

De volgende kleine verhalen zijn fragmenten uit interviews en ontmoetingen van de afgelopen twee jaar. Ook is er een verhaal over mijn vader. Want als je veel aan een ander vraagt, zal je zelf ook iets moeten geven. Het zijn maar een paar inkijkjes in enkele levens van mensen die veel hebben meegemaakt. We leren hen er een klein beetje beter door kennen, wat vooral van belang is als zij vandaag niet meer over gisteren of over morgen kunnen vertellen.

Met veel dank aan de vertellers van deze verhalen, aan mijn collega's van de TAO of Care, het Ben Sajet Centrum, SOMNL en LSMO. En niet te vergeten aan Nus Tahitu voor de vormgeving en Ruben Lopulalan voor de prachtige illustraties.

Jeanny Vreeswijk-Manusiwa

OUDEREN MAAKTEN MIJ BLIJ

'I loved to work with the old people, because they make me happy' **zo herinnert een dame van bijna 63 jaar zich.**

Ze is geboren in Bekwai, een stad in de Ashanti regio in Ghana. In haar kinderjaren hielp ze haar moeder mee. Samen verbouwden ze groenten en verkochten ze deze op de markt. 'Ik hielp haar soms en genoot van die mooie tijd. Na mijn studie vertrok ik naar Accra, de hoofdstad', vertelt ze verder. Begin jaren 80 ontstond er een oorlog in Ghana. Onveiligheid en grote angst deed haar samen met vrienden vluchten naar Europa.

Aangekomen in Nederland werden ze goed opgevangen. De hele wereld leek te weten wat er in Ghana speelde. Vluchtelingen kwamen in die tijd ook uit Ethiopië en Eritrea. In Nederland zorgde de overheid voor onderdak, eten en geld. Toch was het niet gemakkelijk om opnieuw te beginnen. Het voelde niet als thuis, hoewel de Nederlanders hun best deden om te helpen. Het was niet slecht, maar ook niet goed, ergens daartussenin.

Zwaar werk, betaald en vrijwillig

Ze miste haar familie en sprak de taal niet. Het was anders zonder moeder, vader en zusters. Bovendien kon ze moeilijk wennen aan het koude weer. Ze werkte als schoonmaker in Amsterdam en ontmoette mensen vooral via de kerk en op het werk. Ook deed ze vrijwilligerswerk met ouderen. Praten met ouderen, koffie drinken, spelletjes spelen, dat maakte haar blij:

> "I loved to work with the old people because they make me happy'

Het harde werk in de schoonmaak en in hotels eiste zijn tol. Het was te zwaar. Nu heeft ze zware rugklachten waardoor ze meestal plat op bed ligt van de pijn en van vermoeidheid. Ze kan soms wel een boodschap doen of probeert oefeningen op een hometrainer. Maar meestal is ze thuis. Kijkt tv of volgt social media. Ze voelt zich zwak en oud door de gezondheidsproblemen. Dat maakt haar verdrietig. Ze zegt echter ook dat ouder worden nu eenmaal 'bij de natuur hoort'.

Gemis van er voor elkaar zijn

De kinderen helpen haar vaak. Met boodschappen doen of medicijnen halen bij de apotheek. Ze belt ook veel met hen. En met de familie in Ghana. Vroeger deed een brief er wel zes maanden over voordat het aankwam. Nu kan ze bijna dagelijks bellen. Met haar zus in Ghana praat ze over het ouder worden. Daar voelt ze zich beter door. Haar familie, in Nederland en in Ghana, is erg belangrijk voor haar.

In Nederland mist ze soms het gemeenschapsgevoel dat in Ghana zo gewoon was. Daar woonden hele families in een groot huis: grootouders, ouders, kinderen, kleinkinderen. Ze denkt dat haar kinderen en familie voor haar zullen zorgen in de toekomst. 'Dat is Afrikaans, we zorgen voor elkaar als we oud zijn', vertelt ze. Ze ziet zichzelf niet in een Nederlands verpleeghuis wonen en deelnemen aan activiteiten voor ouderen. Dat past niet bij een Ghanese manier van leven. Ze denkt aan heen en weer reizen tussen Ghana en Nederland. Want de zorg in Nederland is goed en de huisarts is betrouwbaar en behulpzaam.

Haar grootmoeder is 105 jaar oud geworden. Had een eigen tuintje en hield van potten bakken. Ze weet niet of dat in Nederland ook zou kunnen. Gezonder eten deden de ouderen vroeger ook. Veel groenten en alles wat op het land te verbouwen was. Nu wordt te vet gegeten. Niet alleen in Nederland ook in Ghana. Daardoor komen er allerlei ziektes. En dementie? Steeds meer mensen weten dat het een ziekte is. Maar er blijft nog een deel die dementie ziet als een soort hekserij.

TAJINE MET SPRUITJES

Een tijdje geleden woonde ik een workshop bij, als onderdeel van de bijeenkomst Samen werken aan cultuursensitieve zorg in Amersfoort. Tijdens deze workshop deden we een oefening. Er was een grote koffer met allerlei items uit verschillende windstreken. Iedereen mocht één item pakken en vertellen wat je dacht of wat in je opkwam.

Ik pakte een kleine, met de hand beschilderde, tajine. Automatisch dacht ik aan mijn moeder. Hoe ze vroeger tajine voor ons maakte. Een stoofschotel met allerlei vlees en groente. En elke keer weer andere groenten. Afhankelijk van wat mijn vader op zaterdag had gekocht op de markt. Zaterdag was namelijk marktdag.

Ze maakte ook tajine met spruitjes. Hier deed ze kip, doperwten, wortel en aardappelen bij. Het was mijn lievelingstajine. Dit vertelde ik gisteren tijdens de workshop. Vooral dat kinderen op school zeiden: “Ik haat spruiten”. Ik keek ze dan verbaasd aan. Hoe konden ze spruitjes nou haten?

‘Ik ben ook een mengelmoes’

Mijn moeder had zich de Hollandse spruit eigen gemaakt en omgetoverd tot een Marokkaanse schotel. Gekruid en lekker! Nog steeds maak ik tajine met spruitjes en ook mijn kinderen smullen ervan. Het recept blijft denk ik in de familie. Hollandse tajine.

De dag na de verkiezingsuitslag maakte ik toevallig tajine met spruitjes en toen dacht ik: ‘Nederland zit diep in ons’. En in mijn huishouden eten we de ene keer tajine, dan roti, dan boerenkool met halal worst en jus en een volgende keer wellicht pasta.

Nederland is een mengelmoes, bedacht ik. Ik ben ook een mengelmoes. Een mengelmoes van al mijn Turkse vrienden, Indonesische buren, Hollandse collega’s en noem maar op.

Dat maakt Holland zo mooi. De diversiteit. Laten we vertrouwen op elkaar en op de democratie die verankerd ligt in de rechtstaat.

Wat eten jullie vandaag?

Door Rachida Issaoui.

MENEER UIT HONG KONG

‘Hier in Nederland werken mensen in de zorg met hun hart en zijn ze heel vriendelijk. Dat waardeer ik. Maar als ik ouder word, hoop ik dat ik niet tot last ben voor anderen’. Zo begint deze meneer zijn levensverhaal.

Het was een vreemde ervaring om in een nieuw land te zijn, waar ik de taal niet sprak, behalve een beetje Engels. In het begin hing ik vooral rond met collega’s. Maar toen ik in Amsterdam ging werken, ontmoette ik allerlei verschillende mensen. Op mijn 23e trouwde ik met een Engelse vrouw, die een Chinese vader had. We kregen twee kinderen en waren 19 jaar lang gelukkig getrouwd.

Van Hong Kong naar Nederland
Ik ben geboren in 1951 in Hong Kong, waar ik een Engelse opleiding kreeg vanwege de Britse kolonisatie. Omdat leren me niet echt lag, besloot ik op 18-jarige leeftijd naar het buitenland te gaan om geld te verdienen. Net als veel anderen in die tijd. Mijn verre familie had een restaurant in Nederland. Ze hadden nog mensen nodig, dus vroeg ik of ik kon komen helpen. Zo begon ik als afwasser in de keuken van hun restaurant.

Altijd heb ik contact gehouden met mijn familie in Hong Kong. Ik ga er nog steeds regelmatig naartoe. Hoewel Hong Kong nog steeds een beetje als thuis voelt en ik heimwee heb naar mijn familie en bekenden daar, denk ik niet dat ik terug zou gaan. In Nederland is het beter. Hier werken mensen in de zorg met hun hart en zijn ze heel vriendelijk. Dat waardeer ik. Ik voel me zowel Chinees als Nederlands.

Ouder worden in Nederland
Nu, op mijn leeftijd, ben ik nog steeds actief en betrokken bij verschillende Chinese migrantenorganisaties. Ook doe ik vrijwilligerswerk, waarbij ik oudere mensen naar de dagbesteding breng. Samen met andere Chinese ouderen doen we oefeningen en praten we gezellig. Soms help ik mijn neefje in zijn broodjeszaak. Me druk bezig houden, voorkomt dat ik me down voel, vooral tijdens de donkere winterdagen. Ik zou anders veel gaan nadenken als ik alleen thuis ben.

Het ouder worden baart me wel zorgen. Zolang ik gezond ben, wil ik graag lang leven. Maar als mijn gezondheid achteruitgaat, wil ik niet tot last zijn en liever rustig heengaan. Op dit moment ben ik nog fysiek sterk en mobiel, maar ik merk dat sommige dingen achteruitgaan. Zoals mijn geheugen en het kraken en stijf worden van mijn lichaam. Ik doe elke dag oefeningen om actief te blijven en loop bijvoorbeeld heen en weer op de trap, waarbij ik lekker zweet.

Als ik ouder word, hoop ik dat ik niet tot last ben voor anderen. Mocht het nodig zijn, zou ik in een verzorgingshuis willen wonen. Bij voorkeur met andere Chinese ouderen, hoewel ik goed Nederlands spreek en met iedereen goed kan opschieten. Toch zou het fijn zijn als er meer migrantenverzorgers waren, zodat andere Chinese ouderen met hen kunnen praten. Bovendien zou het helpen als Chinese migranten beter op de hoogte zijn van beschikbare informatie. Zoals het feit dat er goede Chinese artsen in het AMC zijn. Sommige ouderen vinden het moeilijk om zich uit te drukken in een andere taal.

‘Ik ben begonnen als afwasser in de keuken’

ZO LANG GELEDEN

Ze zag me misschien eerder dan ik haar. Het was op een groot verjaardagsfeest. De mensen zaten in de hal en in de zaal. Vanuit de keuken kwamen rijsttafel geuren. Live muziek bracht je terug naar de jaren 70. Kinderen renden door de ruimte. Schaterlach klonk aan tafels met lekkere hapjes.

Ineens zag ik haar ook. Ze keek naar me. Of niet. Langzaam liep ik naar haar toe. 'Kent u me nog', probeerde ik aarzelend. Een brede glimlach kreeg ik. 'We gingen toch samen naar de kerk in Amsterdam', lachte ze. Dat was ook zo. Op 4 mei 2011 woonden we de Nationale Herdenking bij in de Nieuwe Kerk en op de Dam in Amsterdam.

'We gingen toch samen naar de kerk in Amsterdam'

Verwonderd keek ze in de kerk om zich heen en fluisterde:' 60 jaar woon ik al in dit land. Voor het eerst zie ik deze kerk pas van binnen'. Ze weet zich nog meer te herinneren. Vertelt over haar reizen naar de Molukken. Over verdrietige momenten en dat haar leven in Gods handen ligt.

Tijdens het vertellen, raakt ze me aan met de woorden: su lama...Wat zoveel betekent als: ik heb je al zo lang niet gezien. Er zijn al zoveel mensen overleden mijmert ze. Maar zij woont nog thuis. De kinderen koken voor haar. Zou ze best zelf nog willen doen. Ze klaagt niet hoor. 94 jaar is ze. Kerst viert ze straks op de Molukken met haar familie. Ik wens haar een goede reis toe. Even later staat ze op de dansvloer met haar vrienden van wel 20 jaar jonger dan zij is.

VERHAAL VAN MIJN VADER

De eerste dagen in Nederland
We kwamen aan in de haven van Rotterdam.
Daar wachtte iedereen de oproep af voor de uiteindelijke bestemming in Nederland.
De volgende plaats waar we met zijn allen naar toe gingen, was Amersfoort.
Hier kregen we te eten en moesten we slapen op matrassen van 'droog gras'.
We konden de slaap niet vatten,
ook omdat we de golven nog voelden.

Rijst, witte kool en gebakken vis
Omdat we toch niet konden slapen,
bleven we zingen en gitaar spelen
tot de volgende ochtend.
's Morgen werd iedereen na het eten medisch gekeurd.
Na de keuring ging iedereen weer aan de eetzaal,
voor het middageten.
We kregen rijst, witte kool en gebakken vis.
De rijst was halfgaar, nog rauw eigenlijk.
Toch was het lekker, want we hadden honger.
Na het eten werd iedereen over het land verspreid.

Ex-KNIL soldaten
Mijn bestemming na Amersfoort was Middelburg.
Onderweg keerden we aan in een koffiehuis.
De mensen daar wisten niet waar we vandaan kwamen.
We zagen er ook zo gek uit in die militaire pakken.
We leken wel mensen uit India of Suriname.
Zo goed en zo kwaad als het ging vertelden we
dat we uit Ambon kwamen en ex-KNIL soldaten waren.

Niets anders te doen
In Middelburg werden we opgewacht met warme soep en brood.
Daarna moesten we slapen. Weer bleven we wakker.
Dit keer omdat we nog honger hadden.
Buiten waren er immers geen winkeltjes zoals in Indonesië,
waar in de avond nog eten te koop is.
Er viel dus niets anders te doen,
dan te wachten tot de volgende ochtend.
We zouden dan wel weer zien,
wat de nieuwe dag ons zou brengen.

Uit Tjerita Hari Hari, Dagelijkse vertellingen, 1995

'We sliepen op matrassen van 'droog gras"

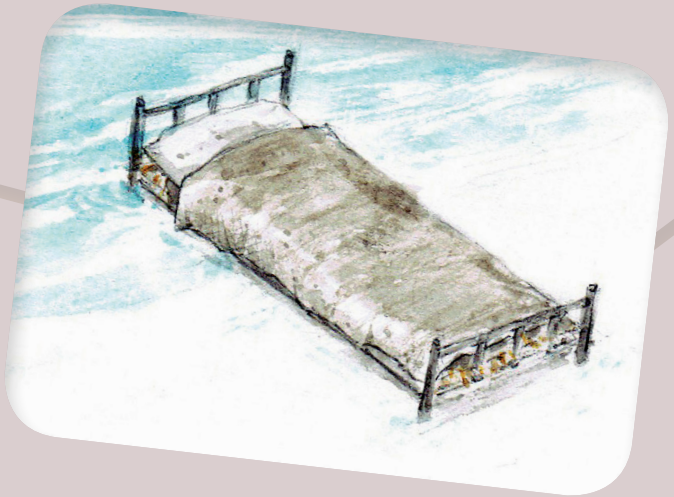

KLEINE BEWEGINGEN IN HET LEVEN

Nou ja, op een gegeven ogenblik als je gaat werken en zo, dan is de stad een beetje saai geworden. Paramaribo is helemaal geen grote stad hoor. Gewoon, zoiets als Gouda. Misschien had Gouda nog iets leuks. Paramaribo, toen in mijn tijd, helemaal niet. Zo herinnert deze dame zich de stad uit haar jeugd. Ja, natuurlijk wil ik vertellen. Ik ben in Suriname geboren. Mijn grootouders, mijn echte grootouders van vaderskant en moederskant, komen uit India. In Paramaribo ben ik opgegroeid. Daar heb ik op de kweekschool gezeten. Twee jaartjes heb ik gewerkt als schooljuffrouw. Op een gegeven ogenblik werd het saai. Er was toen een ontzettende trek naar Nederland. In die tijd ben ik op mijn 23ste naar Nederland gekomen.

Maar niet zomaar hoor, van ik ga hier het land uit en ik ga op avontuur. Nee, ik had al twee broers hier wonen. En je weet, Hindoestaanse gezinnen zijn een beetje, nou, streng. Strenge normen en waarden zijn belangrijk. Mijn broers moesten mij opvangen. Ik zou verder studeren, verder leren. Ik heb alleen de hoofdakte erbij gedaan, want daarna ging ik natuurlijk werken.

Het begin in Nederland

Maar het werken viel zwaar tegen. Als ik eraan terugdenk: school tot vier uur in de wintermaanden. Dat viel tegen, want dan was het hartstikke donker al hè. En koud, mistig... Ik vond het niet leuk. Dan had ik hartstikke heimwee en dacht ik: wat doe ik hier? Ik had het gevoel dat ik er alleen voor stond. Maar het was mijn keuze natuurlijk, om daar vandaan te vertrekken. Dus terugkeren betekende gezichtsverlies. Nee, ik was verdrietig, ik had heimwee.

Maar toen de zomer kwam, had ik vriendinnen gemaakt. Ook meisjes uit mijn land. Die zocht ik hier en daar op en dan ging het wennen wel. Dan had ik plezier en ontdekte ik ook nieuwigheden. Vooral bijvoorbeeld de jaargetijden. Dat vond ik wel heel wat. In de tropen was het altijd warm.

Even bellen

Het contact met de familie bleef ik onderhouden. Vooral via briefwisseling. Alleen met hoogtijdagen als Divali of Holi feest belde ik. Dat bellen ging via het postkantoor. Dat vroeg je dan aan en dan wachtte je soms een uur of anderhalf totdat de telefoon rinkelde. Dat was ook zo'n raar geluid, zo'n dof gerinkel. Ja, Paramaribo, zei de telefoniste, en dan hoorde je je snikkende moeder. Bellen was toen heel duur. 7,20 gulden per minuut. Het was nog in de gulden tijd. En nu is de wereld klein. Soms mijmer ik terug van jeetje, volgens mij ben ik een generatie te vroeg geboren. Je bent een mens van de tijd, hè. Dat zal je altijd houden.

> 'School tot vier uur in de wintermaanden'

Vitaal blijven

Na de dood van mijn man kwamen de muren op mij af. Ik moet hier weg, dacht ik. Gelukkig had ik mijn werk nog. Dat vond ik fijn. En mijn zoon woonde nog thuis. Toen die zijn eigen leven ging leiden, zat ik daar in mijn uppie. Uiteindelijk werd ik lid van een schilderclub. Nu hebben mijn vriendinnen en ik een leesclub. We lezen de heilige boeken in het Sanskriet. Ik zing in de tempel waar ik ook vrijwilligerswerk doe. Ook ben ik bij een breiclub. Zo heb ik wat kleine bewegingen in mijn leven gepland.

Naar elk feestje kan ik niet meer gaan. Maar ik heb een halve wereldreis gemaakt en ben tien tot twaalf keer in India geweest. Ik geef mezelf een zeven of een acht. Als ik mijn bed uitkom, ben ik even krakkemikkig, maar dan hijs ik mezelf op en ga ik Nederland in beweging doen en goed ontbijten. Want ik moet goed vitaal de deur uitgaan, omdat ik toch een beetje strak en gezellig binnen wil komen. Zo saai als ze het vroeger in Paramaribo had, lijkt ze het nu niet te hebben.

> 'Ik was verdrietig, ik had heimwee'